

157lage

Juni 2009

Alcohol en ouderen in de verslavingszorg in Nederland (1998-2007)

Jaarlijks vindt een analyse plaats van de kerncijfers die Stichting Informatievoorziening Zorg (IVZ), beheerder van het Landelijk Alcohol en Drugs Informatiesysteem (LADIS), verspreidt. De gegevens zijn afkomstig van de instellingen voor verslavingszorg.

In samenwerking met de campagne "Drank maakt meer kapot dan je lief is", sinds 2008 ondergebracht bij het Trimbos-instituut, wordt jaarlijks een factsheet over het thema alcohol en ouderen uitgebracht.

Dit factsheet geeft een overzicht van gegevens over het thema alcohol en ouderen van het LADIS over de afgelopen 10 jaar, aangevuld met gegevens uit andere onderzoeken of studies.

In het kort

- Het aantal 55-plussers met een alcoholhulpvraag is sinds 1998 met 130% gestegen (89% gecorrigeerd voor vergrijzing).
- Het aandeel alcoholcliënten van 55 jaar en ouder stijgt in deze periode van 14% naar 22%.
- De stijging is het sterkst in de laatste 5 jaar.
- Het aandeel vrouwen blijft groeien.
- Steeds meer verwijzingen naar de verslavingszorg vinden plaats via de gezondheidszorg.

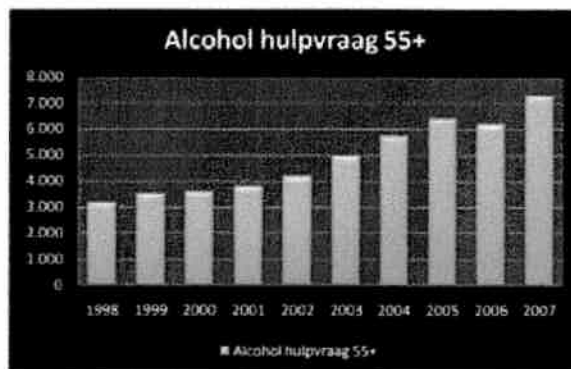

Hulpvraag alcohol en ouderen

De laatste jaren neemt de hulpvraag van mensen met alcoholproblematiek bij de verslavingszorginstellingen gestaag toe.

Bij ouderen boven de 55 jaar gaat deze stijging veel sneller. In 2007 is 22% van de cliënten die kampen met alcohol als primaire problematiek 55 jaar of ouder. In 1998 was dit 14%. Dit geeft aan dat het aandeel ouderen binnen de verslavingszorg steeds groter wordt.

Was het aantal hulpvragers van 55 jaar of ouder in 1998 3.154, inmiddels is dit aantal toegenomen tot 7.241 in 2007. In 10 jaar tijd een stijging van 130%. Deze toename in de hulpvraag onder de 55-plussers kan voor een deel worden toegeschreven aan de vergrijzing van de Nederlandse bevolking. Als het aandeel ouderen in de Nederlandse samenleving stijgt dan zal immers automatisch het aandeel ouderen in de verslavingszorg stijgen. Als we het groeicijfer hiervoor corrigeren blijft echter nog altijd een autonome groei over van 89%. De stijging is bij 55-plussers groter dan de toename van jongere cliënten. De toename bij de laatste categorie bedraagt slechts 37%, een aanmerkelijk verschil.

Bezoeken van 55-plussers aan huisartsen en specialisten die niet alcohol gerelateerd zijn, laten slechts enige fluctuaties zien (CBS, 2009). Een drastische stijging zoals in de verslavingszorg lijkt hier uit te blijven.

Tabel 1 geeft de toename van cliënten onderverdeeld naar leeftijdscategorie per 10.000 leeftijdgenoten en de stijging in procenten van 1998 tot 2007 weer.

Het probleem in de leeftijdscategorie 25-55 is nog steeds het grootst.

Van hen vragen 35 mensen per 10.000 inwoners hulp, tegenover 16 per 10.000 bij 55-plussers. Het aantal jongeren dat hulp zoekt stijgt ook sterk, maar komt in verhouding veel minder voor, 8 per 10.000 inwoners. Als men de groei van alle alcoholcliënten van 2006 op 2007 in ogenschouw neemt, komt 37% van deze groei voor rekening van 55-plussers.

Tabel 1. Toename alcoholcliënten per 10.000 inwoners

Leeftijd	1998	2007	Stijging in %
15 - 25	5,1	7,8	53%
25 - 55	25,8	35,3	37%
55 - 60	19,8	31,9	61%
60 - 65	11,7	23,9	104%
65 - 70	7,5	12,7	67%
70+	1,8	3,5	94%
Totaal 55+	8,7	16,4	89%

Van 1998 tot 2002 is een gestage toename te zien van senioren in de verslavingszorg. Driekwart van de toename vindt echter plaats in de laatste 5 jaar. Alleen al in 2007 bedraagt de groei van oudere cliënten ten opzichte van het jaar daarvoor 15% (gecorrigeerd voor vergrijzing).

Cliëntkenmerken 55+

Van de senioren die in 2007 contact zoeken, heeft 24% nooit eerder hulp gevraagd voor hun alcoholprobleem en komt in dit jaar voor het eerst in aanraking met de verslavingszorg.

Het aantal cliënten van 55 jaar en ouder dat aan geeft langer dan 10 jaar problemen te hebben stijgt.

Daarnaast blijft een gedeelte dat al eerder in problemen was (terugkomen) in de zorg.

Verder is het aandeel vrouwen groter bij oudere hulpvragers dan bij de jongere categorie.

Ook ligt het percentage gescheiden en verweduwd hulpvragers hoger bij senioren en hebben zij vaker een eigen woonruimte.

Colofon

Auteur
Susanne Weingart, Trimbos-instituut

Redactie
Rob Blevens, Trimbos-instituut
Dick van Eften, NKOP
Jeroen Wisselink, IVZ

Productiebegeleiding
Joris Staal

Vormgeving
Eadenius Communicatie bv

Artikelnummer: AF0892

Deze uitgave is te bestellen via www.trimbos.nl/producten, onder vermelding van artikelnummer AF0892. U krijgt een factuur voor de betaling.

Trimbos-instituut
De Costakade 45
Postbus 725
3500 AS Utrecht
T 030-2971100
F 030-2971111
www.trimbos.nl

© 2009, Trimbos-instituut, Utrecht.
Alle rechten voorbehouden. Niets uit
deze uitgave mag worden verspreid,
verveeld of openbaar gemaakt,
in enige vorm of op enige wijze,
zonder voorafgaande toestemming
van het Trimbos-instituut.

Tabel 4. Kenmerken van de problematiek van alcoholhulpvragers in 2007

Kenmerk	55-	55+
Dagelijks gebruik	66%	75%
Duur probleem is langer dan 5 jaar	70%	80%
Gebruik bijmiddel	32%	11%
Belangrijkste bijmiddel	Cocaïne, Cannabis	Medicijnen

Ook uit andere bronnen blijkt dat alcoholgebruik bij ouderen problematische gevolgen kan hebben. Zo worden jaarlijks 1 200 55-plussers op de Spoedeisende Eerste Hulp (SEH) in ziekenhuizen behandeld naar aanleiding van een valincident door overmatig alcoholgebruik (NKOP, Trimbos-instituut, Consument en veiligheid, 2009)

Conclusie

Tussen de veranderingen in de hulpvraag en fluctuaties in de omvang van de problematiek in de samenleving is doorgaans een direct verband. Men kan er dan ook van uitgaan dat de alcoholproblematiek onder ouderen is gestegen en blijft stijgen. Daarmee maken senioren een inhaalslag waardoor het beeld in Nederland steeds somberder wordt. Hoewel het probleem nog het grootst is in de leeftijdscategorie 25-55 jaar, stijgt de hulpvraag bij senioren veel sneller. Daarbij valt op dat het aantal cliënten van 55 jaar en ouder dat langer dan 10 jaar met de problematiek kampt, toeneemt.

Uit de cijfers blijkt, dat ouderen meer dan jongere mensen de neiging hebben om dagelijks te drinken. Zij hebben waarschijnlijk meer tijd en mogelijk meer geld te besteden. Niet zo vreemd, want steeds meer maken de zogenaamde 'babyboomers' deel uit van de 55-plussers.

Gezien de vergrijzing blijken bovenstaande cijfers over senioren al enige jaren een verontrustend beeld te vertonen. Daarom is het aan te raden het aanbod voor senioren, ook op preventief gebied uit te breiden met gerichte voorlichting aan de doelgroep en met het scholen van beroepsgroepen die regelmatig met ouderen in aanraking komen.

Slechts een fractie van het aantal probleemdrinkers zoekt hulp. Verbeter het aanbod of wordt het hulpaanbod laagdrempeliger, dan groeit het aantal mensen in zorg. Een aantal instellingen voor verslavingszorg heeft het aanbod voor senioren al uitgebreid. Dit zou als voorbeeld kunnen dienen voor andere instellingen in het land.

Ook contacten door zelfhulpgroepen hebben een belangrijke functie. Voor senioren spelen, meer dan bij jongeren, veranderingen in levensomstandigheden zoals verlies van werk, partner of vrienden een rol. Zelfhulpgroepen kunnen, naast het bieden van hulp, isolement tegengaan en eenzaamheid voorkomen.

Aanvullende informatie:

CBS, kerncijfers 2008.
CBS Webmagazine; Ouderen zonder partner hebben groter gezondheidsrisico, 2009.
NKOP; Trimbosinstituut, Consument en veiligheid; Literatuurstudie Ouderen, alcohol en valincidenten, 2009.

Tabel 2. Kenmerken alcoholhulpvragers in 2007

Kenmerk	55-	55+
Man	75%	69%
Vrouw	25%	31%
Ongehuwd	51%	20%
Getrouwd	21%	35%
Gescheiden	16%	27%
Weduwstaaf	1%	8%
Eigen woonruimte	70%	88%

In de afgelopen 10 jaar zien we veranderingen in de cliëntkenmerken van ouderen:

- Het aantal alleenstaanden stijgt.
- Verwijzingen via de 1e lijns gezondheidszorg zijn bijna verdubbeld. Daarbij melden steeds minder mensen zich rechtstreeks of op eigen initiatief aan.
- Het opleidingsniveau van senioren met een alcoholhulpvraag stijgt.
- Meer werkenden melden zich aan bij de verslavingszorg.

De verdubbeling van aanmeldingen via de 1e lijns gezondheidszorg is mede te verklaren uit het feit dat veel instellingen voor verslavingszorg geen cliënten meer zonder verwijfsbrief behandelen.

Opvallend is dat senioren al jaren merendeels van Nederlandse afkomst zijn. Slechts een zeer klein gedeelte van de oudere hulpzoekers heeft een andere etniciteit.

Van de alleenstaande ouderen in Nederland heeft 20% psychische problemen en 14% een slechte fysieke gezondheid. Bij de personen met een levenspartner is dit slechts 8%. (CBS, 2009).

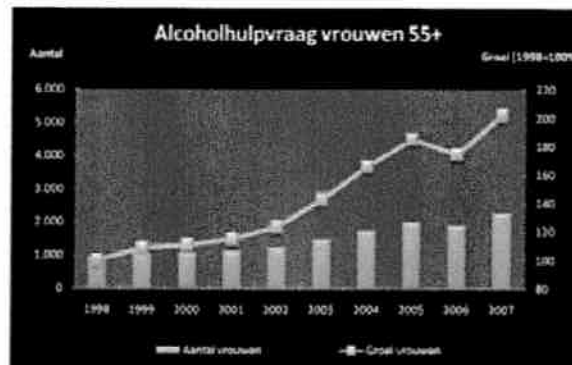
Tabel 3. Veranderingen alcoholcliënten 55+ 1998 - 2007

Kenmerk	1998	2007
Gemiddelde leeftijd	61,1jr	60 jr
Autochtoon	95%	94%
Aanmelding via cliënt zelf	43%	28%
Aanmelding via gezondheidszorg	26%	45%
Basisschool	44%	33%
Hogere opleiding	17%	24%
Eigen woonruimte	93%	88%
Werkend	28%	30%
Laatste 5 jaar niet gewerkt	49%	33%
Alleenstaand	44%	50%
Vrouw	30%	31%

Alcohol en vrouwen van 55+

Onder de jongere cliënten met een alcoholhulpvraag is in 2007 één op de vier (24%) een vrouw. Bij senioren ligt dit aantal hoger: één op de drie senioren (31%) is van het vrouwelijke geslacht. In totaal gaat het om 2.259 vrouwen. In 1998 betrof dit nog 935 vrouwen.

Het groeipcentage gecorrigeerd voor de groei van het aantal vrouwen van 55 en ouder komt uit op 100%, een verdubbeling. Het aantal vrouwen boven de 55 jaar met een alcoholhulpvraag groeit relatief sneller dan het aantal mannen in die leeftijd. Gecorrigeerd voor vergrijzing bedraagt de groei onder mannen 'slechts' 78%.

Het aandeel vrouwen is bij internetbehandelingen groter dan in het 'reguliere' aanbod. De komende jaren zullen deze cijfers beschikbaar komen. Waarschijnlijk zal door deze gegevens het aandeel vrouwelijke senioren nog vergroten (IVZ, 2009).

Kenmerken van de problematiek bij 55-plussers in 2007

In vergelijking met jongeren blijken 55-plussers in 2007 vaker dagelijks te drinken. Ook de frequentie van het alcoholgebruik bij senioren is gemiddeld hoger. Bovendien kampt de groep ouderen gemiddeld langer met de problematiek. Daar staat tegenover dat onder hen bij minder hulpvragers een secundaire verslaving een rol speelt. Als dit al zo is gaat het bij meer dan de helft om medicijnen, met name benzodiazepine.